

III. СП «предмети»:

1) ЛСГ – на позначення речовин, матеріалів: *«Поки йшла, згадала, що перебуваю в своєму звичайному, але давно забутому стані: йду вулицею і дивлюсь, як під ногами, мов кіноплівка, тече стрічка сірого асфальту»* [2, 228]. Вероніці дано шанс повернутися в минуле: на тридцять років назад. Героїня опиняється в радянській добі, бачить себе дитиною, оцінює своє життя дорослими очима і намагається виправити всі «якби».

2) ЛСГ – на позначення одягу, його різновидів, частин, напр.: *«Як не запросити до компанії незнайому панянку, одягнуту, як заморська кінозірка!»* [2, 118].

3) ЛСГ – назви продуктів харчування: *«І фінська салямі теж з'явилася. Солоня, як риба»* [2, 120].

IV. СП «абстрактні назви»: *«Спогади гоїдали мене, як хвилі в морі, і лоскотали своїми пінними «баранцями». Їх було не так вже і багато. Вони були нетривкими і уривались не за моєю волею, як стара кіноплівка»* [2, 167].

V. СП «час»: *«Купу часу, видовженого, мов тінь після полудня, часу безкінечного і не напакowanego, мов валіза, мільйоном справ»* [2, 168].

Отже, стратегія тексту Ірен Роздобудько – показати в звичайному незвичайне і завдяки виразності, лаконічності твору донести основний нерв думки, настрою, відчуття. Аналіз семантики суб'єкта ПК у романі «Якби» дає змогу виокремити п'ять семантичних полів, з-поміж яких переважає СП «людина». Усі компоненти досліджуваних ПК взаємопов'язані семантично, стилістично та в комплексі створюють нову художню образність. ПК авторка використовує для вираження емоційно-оцінних зауважень, діалогізації та інтимізації тексту, акцентування жіночої зовнішності та художніх деталей, для розвантаження складної реченневої структури і забезпечення лаконічності стилю.

Література

1. Кучеренко І. К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики. Київ: Вид-во Київ. ун-ту, 1959. 106 с.

2. Роздобудько І. Якби. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2012. 256 с.

Загороднова В. Ф.,

доктор педагогічних наук, професор,
Бердянський державний педагогічний університет

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕРИТАЖНОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТІВ У НІМЕЧЧИНІ: ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ

Департамент з економічних і соціальних питань ООН публікує щорічні звіти про процеси міграції в світі. Згідно з ними загальна кількість українців, які живуть за межами рідної країни, у 1990 році становила 6,892 мільйона, а в 2019

році – 4,964 мільйона [5]. За офіційною статистикою понад 30 тисяч українців проживає в Німеччині.

Деякі українці живуть за кордоном вже протягом декількох поколінь і до сьогодні зберегли свою мову і культуру. Проте за цей час їхня рідна мова зазнала змін і деформацій. Особливий інтерес викликає успадкована українська мова другого, третього поколінь емігрантів, оскільки засвоєння її проходить в умовах обмеженого україномовного середовища. На думку Кравець Л., «термін «успадкована (еритажна) мова» стосується мови, переважно вживаної в сім'ї, проте не тотожний терміну «перша мова», оскільки успадкована мова може мати обмежене функціонування (наприклад, спілкування з бабусями, дідусями) і бути другою мовою» [4, 63].

Успадкована мова дітей емігрантів (англ. heritage language) – один із термінів, що використовується в лінгвістиці для позначення мови (поряд з термінами «успадкована мова», «еритажна мова», «мова сімейної спадщини» та ін.). Як правило, носії таких мов двомовні, успадкована мова є для них рідною. Проте в деяких ситуаціях успадкована мова не є домінуючою в сім'ї та використовується дитиною у спілкуванні з бабусями й дідусями або тільки в певному контексті, функціуючи як друга мова. На думку вчених (Вовк М., Долгової А., Загороднкової В., Каган О., Кравець Л., Машкової І., Полінськи М., Романюк М. та ін.), термін «успадкована мова» в основному стосується мовного профілю дітей, що емігрували до початку освіти на батьківщині, а також дітей, чий батьки-емігранти вдома спілкуються українською мовою. Носій еритажної мови – нащадок емігрантів, який намагається зберегти культурний зв'язок з батьківщиною і тому в дорослому віці наважується вивчати мову країни, з якої приїхали його предки. Зазвичай такі люди з дитинства говорять мовою країни еміграції. На думку вчених, «еритажні носії» мови – це незбалансовані білінгви, тобто діти емігрантів, які, будучи вирваними з рідного мовленнєвого середовища, поступово забувають свою еритажну мову, успадковану від батьків.

Мета дослідження – розкрити поняття еритажної мови і сферу її функціонування. Для досягнення поставленої мети з'ясовано поняття «еритажна мова», виявлено та схарактеризовано ключові позиції еритажної мови з кінця XIX ст. до початку XXI ст., акцентовано увагу на змінах у трактуванні цього поняття.

Функціонування еритажних мов за кордоном приваблює все більше увагу педагогів і методистів. Їх цікавлять фактори, здатні зберегти мову, причини й механізми втрати мови. Дослідження еритажних мов дозволяє описати механізми засвоєння мови в умовах обмеженого використання та порівняти їх з механізмами засвоєння мови в умовах одномовного навчання [1; 2]. Зважаючи на відмінності в продуктивних і пасивних здібностях носіїв першої мови й носіїв еритажної мови, можна робити висновки про те, що робить мовця мовцем еритажної мови. Німецькі вчені Бернхард Бремер і Гріт Мельхорн констатують той факт, що дитині вдається вивчити мову навіть в умовах обмеженого використання, і це є підтвердженням існування вродженої здібності до вивчення

мови. Дитина опановує мову за допомогою певного набору шаблонів, закріпленого з народження.

Естріна О. [3] звертає нашу увагу на те, що в Німеччині ситуація двомовності розглядалася завжди таким чином: насамперед потрібно дітей іноземців навчити німецької мови, а рідна мова – це вже приватна справа батьків. Вивчення рідної мови тривалий час залишалося справою тільки батьків, консульств, церков або громадських організацій, тільки не німецької школи. Ліве демократичне крило німецької громадськості виступало багато десятиліть за визнання двомовності державною проблемою. Основою цих міркувань було чітке розуміння, що, позбавляючи дітей можливості повноцінного оволодіння рідною мовою, їх позбавляють культурних коренів. Національна культура є для дітей емігрантів, переселенців, біженців важливою частиною їхньої самосвідомості. На думку цих ініціатив, освітні структури повинні ввести в навчальний план турецьку, грецьку, італійську, українську, російську або іншу мову. Це дасть іноземцям відчуття, що їхня культура гідна поваги і визнається німецьким суспільством як рівноправна. Завдяки цьому виникла офіційна можливість двомовного навчання дітей іноземців у Німеччині. Так, наприклад, з 1997 року в Гамбурзі введено викладання рідної мови для всіх дітей, які говорять вдома не німецькою мовою, зокрема і для дітей українських емігрантів. Це означає, що кожна така дитина має право на додаткові заняття еритажної мови у своїй Гамбурзькій школі або в організованих школою групах. Така практика існує до сьогодні, проте не в усіх землях вона підкріплена політичними і правовими рішеннями.

Вивчення еритажних мов привертає все більше уваги також і лінгвістів. Їх цікавлять фактори, що сприяють функціонуванню еритажної мови в іншомовному середовищі, причини та механізми розвитку або втрати мови. Дослідження еритажних мов дозволять також описати механізми засвоєння мови в умовах обмеженого інпуту й порівняти їх з механізмами одномовного засвоєння мови. Зважаючи на відмінності в продуктивних і пасивних здібностях носіїв мови й еритажних носіїв, можна узагальнити думки науковців і вчителів-практиків про те, що робить носія мови таким. Той факт, що дитині вдається вивчати мову навіть в умовах обмеженого інпуту, підтверджує припущення про вроджену здатність до вивчення мов. Дитина вивчає мову, використовуючи певний набір шаблонів, закладений у ній з народження.

Отримані результати дослідження функціонування еритажної мови в умовах іншомовного середовища можна використовувати у створенні навчальних матеріалів для еритажних носіїв української мови, де особлива увага буде приділятися найменш стабільним елементам мови. Створення навчальних посібників для еритажних носіїв української мови стає все більш необхідним через постійно зростаючу кількість україномовних людей, які проживають за кордоном.

Література

1. Дороз В. Ф. Українська мова в діалозі культур: навч. посіб. Київ: Ленвіт, 2010. 231 с.

2. Дороз В. Ф. Крос-культурне навчання учнів-білінгвів української мови: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 456 с.

3. Эстрина А. Двухязычие и родители. URL: <http://roman.by/r-77064.html> (дата звернення 19.11.2020)

4. Кравець Л. В. Динаміка пізнавально-інтерпретаційних моделей рідної мови і білінгвізму. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*, 2019. URL: <https://independent.academia.edu/LarysaKravets> (дата звернення 19.11.2020)

5. Стрельников О. Народний рух. Головні цифри про еміграцію українців за останні 20 років. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/emigraciya-ukrajinciv-cikavi-fakti-i-cifri-statistika-oon-novini-ukrajini-50067302.html> (дата звернення 19.11.2020)

Запорожець Н. М.,
спеціаліст вищої категорії,
викладач української мови та літератури,
ВСП «Бердянський фаховий коледж ТДАТУ
імені Дмитра Моторного»

ТИПОЛОГІЯ МОВНИХ СИМВОЛІВ

Мовні символи вивчає семіотика – порівняно молода наукова дисципліна, яка сформувалася тільки у ХХ ст. Вона не має чітко окресленого предмета дослідження. Будь-яке явище або процес, що розглядаються з точки зору їх знакового втілення, можуть стати предметом аналізу, що й свідчить про **актуальність** обраної теми.

Мета наукової роботи – мовний знак як складова мовної системи.

Чарльз Пірс, видатний американський вчений зазначив, що знак може або копіювати об'єкт, тобто бути іконічним, або вказувати на нього – бути індексальним знаком. Є ще знак-символ, тобто символ перебуває зі знаком в умовному зв'язку. Відповідно до цього американцем була створена класифікація знаків за трьома групами. Розглянемо їх детальніше.

Група – це іконічні знаки – дія цих знаків заснована на фактичній подібності до означуваного об'єкта, тобто план вираження максимально схожий на план змісту. У даному випадку знак копіює об'єкт. Сюди відносяться: географічна карта, портрет, відбитки, фотографія, зліпки, сліди тощо.

Група – індексальні знаки, або як їх ще називають – індекси або знаки-прикмети. Дія знаків цієї групи заснована на реальній суміжності знака та означуваного об'єкта. У цьому випадку план змісту лише частково або поверхнево пов'язаний із планом вираження. Прикладом можуть слугувати дорожні знаки, а саме: зображення двох ліній, що звужуються, сигналізує про звуження дороги попереду.

Група – знаки-символи, умовні знаки, дія яких заснована на умовному, встановленому «за домовленістю» зв'язку між знаком та означуваним об'єктом.